

امکان وقوع خوارق عادات

(در آینه‌ی قرآن، برهان و عرفان)

تألیف

دکتر علی فتح‌الهی

دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد

دکتر قاسم صمدی

دانشیار دانشگاه لرستان

۱۳۹۶

سرشناسه	: فتح الهی، علی ۱۳۳۹
عنوان و نام پدیدآور	: امکان وقوع خوارق عادات (در آینه‌ی قرآن، برهان و عرفان)
تألیف علی فتح الهی، قاسم صحرائی	
مشخصات نشر	: خرم آباد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خرم آباد، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۵ ص.
شابک	: ۱۲۰۰۰۰ ریال: ۷-۳۸۹۴-۱۰-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت	: کتابنامه:
موضوع	: کرامت
موضوع	: Karamat
موضوع	: کرامت -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام.
موضوع	: * Islam -- * Religious Islam -- Karamat
موضوع	: اولیا - کرامت‌ها
موضوع	: Muslim saints -- *Karamat
موضوع	: عارفان -- دیدگاه درباره کرامت
موضوع	: Mystics -- Views on Karamat
شناسه افزوده	: صحرائی، قاسم، ۱۳۵۱-
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ۸۰۸ ف/۴ BP۲۸۷
رده‌بندی دیویی	: ۱۹۷/۸۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۱۲۷۳

نام کتاب	: امکان وقوع خوارق عادات (در آینه‌ی قرآن، برهان و عرفان)
تألیف	: علی فتح الهی، قاسم صحرائی
چاپ اول	: ۱۳۹۶
ویراستار	: دکتر مسعود سپه‌وندی
ناشر	: دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد - تلفن: ۶۶۱-۶۲۰۰۰۲۶
طراح جلد	: محسن مریدی
بهاء	: ۱۲۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	۱-پیش گفتار
	فصل اول
	مفهوم خوارق و اقسام آن
۵	خوارق در نعت
۵	خوارق در اصطلاح
۶	خوارق و سنن الهی
۷	اقسام خوارق عادات
۷	خوارق عادات مشروع و غیر مشروع
۸	خوارق عادات اهل ایمان و اهل شرک
۸	خوارق عادات از دیدگاه متقدمین
۱۰	چگونگی معجزه
۱۴	چیستی کرامت
۱۷	جواز و حدود کرامات
۱۸	اختفای کرامات
۱۸	انواع کرامات
۱۸	کرامات صوری (حسیه)
۱۹	کرامات معنویه (باطنی)
۲۰	تفاوت اعجاز و کرامت
۲۲	استدراج

استدراج و گونه‌های آن

۲۴	سحر
۲۵	مکر
۲۶	کید (خدعه)
۲۶	اهلاک
۲۷	املاء
۲۷	تفاوت است. را. و کرامت
۲۷	مخرقه
۲۷	

فصل دوم

خوارق در وحی و سنت اسلامی

	خوارق در آیات و تفاسیر
۳۰	رزق غیر معهود برای حضرت مریم
۳۰	کرامت چیدن خرماي تازه از درخت خشک در وضع حمل
۳۱	احضار تخت ملکه‌ی سبا
۳۴	خواب غیر طبیعی اصحاب کهف
۳۵	بینایی بخشی پیراهن یوسف
۳۶	خوارق از منظر روایات
۳۷	کرامات ائمه (ع)
۳۹	کرامات امام علی (ع)
۴۰	کرامات امام حسن (ع)
۴۱	کرامات امام حسین (ع)
۴۱	کرامات امام زین العابدین (ع)
۴۱	

- ۴۲ کرامات امام محمدباقر (ع)
 ۴۴ کرامات امام جعفر الصادق (ع)
 ۴۵ کرامات امام موسی بن جعفر الکاظم (ع)
 ۴۵ کرامات امام جواد (ع)

فصل سوم

خوارق از دیدگاه اهل برهان

- ۴۹ خوارق عادات از منظر متکلمان
 ۴۹ اشاعره
 ۵۰ معتزله
 ۵۰ متکلمان شیعه
 ۵۱ خوارق عادات از منظر فلاسفه
 ۵۲ دیدگاه ابن سینا
 ۵۵ دیدگاه شیخ اشراق

فصل چهارم

خوارق از دیدگاه اهل کشف و عرفان

- ۶۰ کرامت از منظر عارفان مسلمان
 ۶۰ دیدگاه ابونصر سراج
 ۶۱ دیدگاه ابوحامد غزالی
 ۶۱ دیدگاه ابن عربی
 ۶۲ دیدگاه عطار نیشابوری
 ۶۲ دیدگاه مولوی بلخی
 ۶۳ دیدگاه عبدالرحمن جامی

- ۶۷ دیدگاه سعدالدین فرغانی
۶۹ اکراه اولیا از اظهار کرامت

فصل پنجم

خوارق از دیدگاه علم روان‌شناسی

- ۷۴ مفهوم ادراک
۷۵ ادراکات فراسم
۷۶ انواع ادراکات فراسم
۷۷ خوارق از دیدگاه روان‌شناسان

فصل ششم

چگونگی نیل به برترانای ارحام خوارق عادات

- ۸۴ اراده و ایمان
۸۵ عطا و استعانت الهی
۸۷ خلوت و بندگی حق
۸۸ کمال نفسانی
۸۹ صبر و شکیب‌ورزی
۸۹ موقن بودن
۹۰ حال خاص، قابلیت و استعداد
۹۱ زهد در دنیا و لطافت روح
۹۳ ریاضت نفس
۹۴ بریدن از حواس ظاهری

فصل هفتم

نوع‌شناسی کرامات اولیا

- ۱۰۴ استعجاب دعا
- ۱۰۶ سخن گفتن با جمادات، درختان، چارپایان و پرندگان
- ۱۰۷ زنده کردن مردگان و سخن گفتن با آنها
- ۱۰۸ انس با حیوانات و فرمانبری وحوش از اولیا
- ۱۱۰ راه رفتن اولیا روی آب
- ۱۱۱ جوشیدن آب از زمین
- ۱۱۱ اشراف بر ضمیر دیگران و ذهن‌خوانی
- ۱۱۳ طی الأرض
- ۱۱۳ سیر انسان در هوا
- ۱۱۴ غایب شدن از دیدگان دیگران
- ۱۱۵ شفابخشی
- ۱۱۵ حاضر ساختن طعام و میوه در غیر فصل و مکان
- ۱۱۶ سخن گفتن با مردگان در گورستان

فصل هشتم

آسیب‌شناسی، نقد خوارق و کرامت‌فروشی صوفیه

- ۱۲۵ منابع و مآخذ

پیش گفتار

سیستم بیولوژیکی انسان برای بازسازی و استمرار خود به فعالیت‌های عرفانی نیاز دارد. فعالیت‌های عرفانی ابتدا با ساختار عصبی مشخص می‌شوند و به دنبال آن، با عنایت الهی به سمت علوم الهی سوق می‌یابند و برای انسان توانایی‌هایی را در پی خواهند داشت.^۱ شناخت ازین و توانایی‌های وجودی او از جمله مباحثی است که مورد توجه همه متفکران و مکاتب فکری عام، دینی و غیردینی است. توانایی‌های خارق‌العاده‌ی انسان گاهی در مدار شریعت و سنت بر می‌آید. رزی و تقوی مداری پدید می‌آیند و گاه نیز به منظور اظهار خودنمایی و برای اغواء دیگران بروز می‌نمایند. بر این اساس، شناخت اصالت و تمایز حقانیت این امور از جنبه‌های سه امیر و باطل آن چندان ساده نیست. همین امر لزوم پرداختن به موضوع و شناخت چارچوب شرعی خوارق عادات انسان‌ها بر اساس مبانی قرآنی، فلسفی، کلامی و عرفانی را برای نگارنده روشن می‌نماید.

پیشینه امکان تحقق امور خارق‌العاده‌ی مشرّع، در سط اهل ایمان را در صحائف کتاب مقدس بنی‌اسرائیل می‌توان یافت. در اسفار عهد عتیق از سخن گفتن الاغ با بلعام باعور سخن رفته است.^۲ در عهد جدید هم تصریح می‌شود که اگر آن‌ان به قدر خردلی ایمان می‌داشت می‌توانست کوه را از جا بکنند.^۳ بر این اساس عیسی (ع) فرمود: «اگر کسی به خدا ایمان آورد، هر آینه به کوه بگوید منتقل شده به دریا افکنده شود، هر آینه هر آنچه

^۱ ر.ک. صدیقی ارفعی، ۴۱.

^۲ ر.ک. اعداد، ۲۲: ۲۲-۲۷.

^۳ متی، ۱۷: ۲۰-۱۸.

گوید بدو عطا شود. بنابراین، به شما می‌گویم آنچه در عبادت سؤال می‌کنید یقین بدانید که آن را یافته‌اید و به شما عطا خواهد شد.^۱

در دین مسیح (ع) خرق عادت یا «کرامت» جایگاه ویژه‌ای دارد. در نظر مسیحیان، قدیس کسی است که در هنگام حیات و مرگ کراماتی دارد. آنان قائل به حلول لاهوت در ناسوت، بکرزایی مریم و صعود پس از مرگ عیسی (ع) به آسمان و برخاستن او از گور هستند. علاوه بر آن، قدیسان مسیحی خود، صاحب معجزه یا کرامت شمرده می‌شوند. یکی از شرایط میل به این مرتبت دینی، سرزدن حداقل چهار کرامت در زمان حیات یا ممات از ایشان است.^۲

در بسیاری از مراجع و کتب معتبر عرفانی و پژوهش‌های نوین، کرامات و امورخارق العاده‌ای به برخی از صلوات بر رسول مکرم اسلام (ص) نسبت داده شده است. شایان ذکر است که با تحلیل جدی تاریخ و شناخت شخصیت این افراد، انتساب پاره‌ای از این خوارق به برخی از افراد منتفی به نظر می‌رسد.

در نگرش عارفان مسلمان، انسان به سواد حلیفه خداوند، هدف و غایت خلقت هستی تلقی می‌شود و نظام معنوی عرفان، عالی‌ترین تجلی اندیشه و روح انسان است. شناخت این موجود ناشناخته و درک ابعاد وجودی و بررسی ویژگی‌ها و نیازهای او از اصول مورد توجه همه‌ی نحله‌های فکری است. در کتب و تراجم صوفیه از خوارق عادات به عنوان یکی از ویژگی‌ها و توانایی‌های انسان سخن رفته است. لذا امری با آنکه انسان بیش از همیشه به فناوری و دانش دست یافته و در برابر طبیعت مسلح‌تر است، ولی در قبال شناخت خویش همچنان سخت ناتوان و بی‌دفاع مانده است.

^{۱۱} .ر.ک. مرقس، ۱۱: ۲۲-۲۴ و نیز ر.ک. متی، ۲۱: ۲۳-۲۰.

^۲ .ر.ک. خرمشاهی، ۱۳۶۵: ۶۳.

در دنیای وانفسای نوین و در عصر انفجار اطلاعات، برخی با در هم آمیختن حق و باطل در کمین ایمان صادقانه انسان‌ها نشسته‌اند، تا از بستر دل‌بستگی معنوی هموعان خویش برای دستیابی به جاه و جلال و کسب منفعت، در آب گل‌آلود تزویر و ریا، به صید متاع ناچیز دنیا بپردازند. چنانکه علی (ع) فرمود: «اگر باطل با حق درنیامیزد، حقیقت جو آن را می‌شناسد و بدان پی می‌برد». بر این اساس شناخت حق از باطل بویژه در مباحث معنوی، چندان ساده نیست.

امروزه یکی از زمینه‌های اغوای اقشار مختلف و جلب نظر آنان در گرایش به معنویت-های نوظهور غیر متشابه و گاه لائیک، اظهار امور خارق‌العاده و نمایاندن گوشه‌ای از این توانایی‌های محیرالعیان به افراد مبتدی است. چنانکه ساخت و طراحی کارتن‌های ماورایی و معنوی مانند «دوقلوهای آینه‌ای»^۱ «آلیس در سرزمین عجایب» برای کودکان از جمله آسیب‌های ناشی از ناآشنایی و جهل اسباب چگونگی شکل‌گیری توانایی‌های فوق‌طبیعی از سوی خانواده‌هاست.^۲

ما در این نوشتار از دو قسم خوارق عادات مشروع یعنی «اعجاز و کرامات» که مختص انبیای معصوم (ع) و اولیای صالح الهی است و همچنین خوارق عادات غیرمشروع یعنی «مخرفه و استدراج» که مختص ارباب ریاضات است، سخن خواهیم گفت.

شایان ذکر است که موضوع خوارق در فصولی مجمل یا بصورت تلویحی در اغلب کتب و امهات متون متقدم صوفیانه مانند رساله‌ی قشیری، اللمع فی التوفیق، ابونصر سراج طوسی، کشف‌المحجوب هجویری، فتوحات مکیه ابن عربی و در مثنوی‌های منظوم و آثار مشهور عطار، مولانا و ... در قالب حکایاتی مورد بحث و واکاوی قرار گرفته است. براین مبنا، بندرت متن عرفانی کلاسیک و کهنی یافت می‌شود که اشارت مختصر یا بحث موجزی از این موضوع را مطرح نکرده باشد؛ اما در میان پژوهش‌های منتشر شده‌ی متأخر

و نوین به زبان عربی کتاب «جامع کرامات الأولیاء» نوشته یوسف النبهانی و کتاب عرفان و کرامت اثر جلیل فلاح تفتی و کتاب کاوشی نو در معجزه و کرامت اثر محمدرضا نکنونام به چشم می‌خورد. البته پیرامون این موضوع حدود ده مقاله علمی و پژوهشی توسط نویسندگان مختلف در نشریات دانشگاهی نیز نشر یافته است که دو عنوان از آنها نیز توسط یکی از نگارندگان تحقیق حاضر به چاپ رسیده است. ما در تدوین این نوشتار، اغلب آنها را از نظر گذرانده و در انجام این اثر بدانها استناد کرده‌ایم.

برای تحقق اهداف مورد نظر، در فصول مختلف این پژوهش تلاش خواهیم کرد ابتدا ضمن تبیین مفهوم لغوی و اصطلاحی خوارق، انواع غیرمشروع خرق عادت مانند استدراج و اقسام آن را تشریح نمائیم. در فصل دوم با تعریف و شناخت چارچوب وحیانی، نگرش روایات را نسبت به امر خرق عادات مورد مطالعه قرار دهیم. در فصل سوم ضمن بیان شاخص‌های شریعت‌مدارانه حوائج، دیدگاه فلسفی، کلامی صاحب‌نظران در این دو دانش بررسی می‌شود. در فصول چهارم تا هفتم آن مکتوب، مباحث عرفانی از منظر عرفای برجسته‌ی ادوار مختلف از طریق تحلیل محتوای امهات متون صوفیانه و شناسایی آفت‌های احتمالی آن مورد بحث قرار می‌گیرد. همچنین گوشه‌ای با نگرشی روانکاوانه، خوارق عادات انسانی را در یک ساختار منسجم و علمی واکاوی نمائیم و در اختیار خوانندگان عرفان‌دوست، دانش‌پژوه و حقیقت‌گرا قرار دهیم.

وَمَا تَوْفِيقُنَا إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْهِ نُنِيبُ

علی فتح‌الهی و قاسم صحرائی

خرم‌آباد - زمستان ۱۳۹۶